

SUMARI

Justificació.....	9
I) A l'ombra del “manifest” d' <i>Els Marges</i>	
1. Normalització del català, balanç insuficient.....	15
2. Un manifest que es va quedar curt	21
3. Un foc d'encenalls més.....	25
4. Tres olimpíades després (o allò que va d'un “manifest” a un “pamflet”)	31
5. Substitució subtil	59
II) Fent l'escandall de la llengua	
6. Tres dècades després del primer Any Fabra	71
7. Vint anys després [de l'aprovació de l'Estatut]: la llengua	75
8. Ment pensant en un cos que poc batega? El català avui	81
9. La llengua del país: d'un passat cert a un futur incert	93
III) Llengua, llei, autoritat	
10. Llengua i raó d'Estat	113
11. Una llei d'aparador: la de normalització lingüística de Catalunya.....	121
12. Actualitat d'una no actualització	133
13. Canvis polítics i canvis lingüístics.....	135
14. Normalitat lingüística i autoritat acadèmica	139
IV) La convenció ortogràfica	
15. Tres quarts de segle de les “Normes ortogràfiques”.	149
16. Apunt sobre ortografia i ortografistes.....	157

17. Dimensió política de l'ortografia	163
V) D'una llengua i d'una literatura	
18. Realitat sociolingüística i pràctica literària	183
19. La Renaixença o l'inici d'una singular paradoxa...	193
20. Puix parla català, vejam com l'escriu.....	197
21. L'autoodi en la literatura catalana	201
22. Llengua i literatura dins el fenomen nacional	215
23. Importància de la literatura per a la llengua.....	235
24. Dinàmiques de la interposició en el pas del parti- cular a l'universal (i viceversa)	267
VI) Lletres de batalla	
25. Voler fer la truita sense trencar els ous	295
26. De l'obsequiositat dels catalans	299
27. ABCina? No, gràcies	309
28. Debats sobre la llengua del 1968 ençà.....	313
29. Integrar socialment és discriminar lingüísticament .	331
30. Contestació a un polític doblat de sociolingüista.	337
31. Carta oberta a <i>Escola Catalana</i>	349
32. Normalització lingüística de l'espanyol a Catalunya.	353
33. Glotofàgia i glossofília en el discurs lingüístic espanyol d'avui.....	357
34. L'autoodi: enfocament sociolingüístic.....	371
VII) Àrnica per a la llengua	
35. El segle en què els catalans van aprendre tots una altra llengua	383
36. Modernitat i llengua	387
37. A les talúries han acabat acceptant-la.....	391
38. Contradiccions político-lingüístiques d'un filòsof..	395
VIII) Arengues	
39. Dues fites sempre abastables: la muntanya i la llengua	401
40. Posant-hi el coll, ara com sempre	407

JUSTIFICACIÓ

A instàncies benvolents de Pagès Editors, de Lleida, i de la directora de la present col·lecció d'assaig, Carme Vidal Huguet, m'he decidit a aplegar una quarantena d'escrits sobre llengua, part significativa de tots els produïts per mi, al compàs de circumstàncies varies, durant els darrers trenta anys llargs.

Cap d'ells no és inèdit. A banda aparèixer en la respectiva publicació primigènia, gairebé la meitat havien estat ja reproduïts formant part del recull que, vint anys enrere, el 1996, vaig publicar a Edicions Curial sota el títol de *Llengua i discriminació* [a partir d'ara: *LiD*], guardonat amb el Premi Carles Rahola d'Assaig en la seva setzena convocatòria. Tots els altres és ara que surten per primer cop en format llibre.

No tots els textos han estat concebuts en funció d'una sola mena de destinataris (n'hi ha de més adreçats a un públic ampli, d'altres a un de més especialitzat, etc.), cosa que els fa relativament diversos.

Ara: aquesta heterogeneïtat no immunitza tanmateix contra les inevitables recurrències i reiteracions que s'hi detecten. Inevitables perquè, dèries i obsessions personals a banda, la conflictiva realitat lingüística d'aquest país no ho és menys: de repetitiva, de persistent, d'enquistada, *usque ad nauseam*.

Raó per la qual els qui, tant per obligacions professionals com per devocions pròpies, ens la qüestionem, la tal realitat, sovint ens hi cansem, tot fent-ho. Però, ves, tot i amb això, no ens en

canssem, de denunciar-la. I de maldar per transformar-la. Contra tot vent i marea. I mal només sigui amb l'esperança —fins a quin punt encara ingènua?— d'aconseguir per a la llengua secular d'aquest país un estatus de digna i eficaç funcionalitat a tots nivells comparable a la que tenen, avui dia, tot d'altres llengües europees de demografia semblant.

Els textos han estat distribuïts en diferents grans apartats convencionals. Amb prèvia indicació respectiva, segons escaigui, de data i avinentesa de la corresponent exposició oral, de lloc de publicació i, si és el cas, de reproducció. Respon **I**) a avinenteses en què, com a redactor-ponent de l'anomenat “manifest” d'*Els Marges*, m'ha calgut pronunciar-m'hi ja des d'una certa posteritat estant. Semblantment, **II**) recull papers del gènere aquest de valorar la situació de la llengua des del present, mirant enrere i, sempre, en clau de futur. A **III**) allò abordat és la major o menor incidència de lleis judicials i de normatives acadèmiques en l'estatus de la llengua. En aquest darrer aspecte, **IV**) revisa la vessant més epidèmica però just per això majorment vistosa i controvertible de tot idioma: l'ortografia. **V**) inclou els articles amb més de moll i de pinyol substancial, no pas debades els dedicats a aquesta manifestació extrema de qualsevol llengua que en constitueix la literatura que s'hi genera. El **VI**) acull materials varis d'intencionalitat més o menys pamfletària i revulsiva, d'on l'epígraf que li dona nom. Quatre apunts heteròclits integren el **VII**), units per la benemèrita i enyorada revista on van sortir tots quatre a la llum pública. I, encara, el **VIII**), de títol també prou il·lustratiu, incorpora discursos de realització eminentment oral davant auditoris en principi afectes.

Tots els textos, els he revisat degudament, passant-hi més vegades el pinzell de l'esmena i de la compleció que no pas la llima de la supressió.

En qualsevol cas, talment feia T. S. Eliot a *To criticize the Critic* (1965), demanaria també a l'hipotètic lector d'aquest llibre que

tothora parés esment en la data de publicació primigènia de cadascun d'aquests textos: ni tot és ben bé ara igual que fa uns anys, ni res no ha canviat prou —en el sentit que sigui— perquè segons què —ai!— hagi deixat de ser actual.

Expresso l'agraïment a Pagès Editors i a Carme Vidal Huguet per la confiança dipositada en aquests escrits, més propis la majoria d'una sociolingüística de trinxera que no pas d'una d'estrictament acadèmica. Un agraïment que faig també extensiu, pel seu ajut com a filòleg editor, a Enric Blanco Pinyol, jove i competent col·lega.

JOSEP MURGADES

Reus, primavera de 2016

1

NORMALITZACIÓ DEL CATALÀ, BALANÇ INSUFICIENT*

Fa ja vuit anys [1988] que, amb els companys del consell de redacció d'*Els Marges*, vaig prendre part activa en l'elaboració d'un text que intitulàvem *Una nació sense Estat, un poble sense llengua?*, qualificat després, per l'opinió pública, de "manifest".

En el transcurs d'aquest període ha tingut lloc una relativa delegació de poder a mans d'organismes autonòmics: l'anomenada Generalitat, l'anomenat Parlament de Catalunya. I la llengua catalana, cert, s'ha vist incorporada, si més no des de l'oficialitat teòrica, a diferents graus de l'ensenyament, alhora que accedia per primer cop en mesura no pas negligible a l'espai comunicatiu dels grans mitjans de comunicació de masses: ràdio i televisió. També havia experimentat la seva presència un increment considerable en l'àmbit de l'edició, tant pel que fa als llibres com pel que fa a la premsa, comarcal i nacional.

Tanmateix, no crec arrogar-me cap representativitat excessiva si dic que, tant als integrants d'*Els Marges* com a la bona gent sensibilitzada al respecte i amb l'escleròtica lliure de pans, els resultats de l'anomenada normalització lingüística se'ns mostren francament insuficients.

* Exposició oral: Conferència, amb el títol de "El concepte de normalització", a l'Ajuntament de Manresa (18.XII.1987), en el marc de les Primeres Jornades de Normalització lingüística al Bages i amb motiu de la 37a Festa de les Lletres Catalanes.

Publicació: "Normalització del català: balanç insuficient", *Serra d'Or* (maig 1988), p. 42-43. Reproducció: *LID*, p. 54-58.

En efecte, els innegables guanys aconseguits per la llengua catalana aquests últims anys no han consistit, en el fons, sinó a promoure'n la presència en uns àmbits d'integració i de comunicació socials que, ja de bon antuvi i fins als nostres dies, havien estat detinguts —i continuen estant-ho encara majoritàriament— per la llengua espanyola. El català, doncs, senzillament ha passat a concórrer en major o menor mesura amb l'espanyol en uns àmbits que fins ara eren monopoli d'aquest, però no n'ha invalidat ni de molt la supremacia.

De fet, els guanys de què parlàvem han tingut com a màxima incidència sociolingüística la d'estendre el coneixement passiu del català entra la població hispanòfona i la de generalitzar entre la catalana el convenciment que, amb la difusió de la seva llengua a través d'aquestes noves plataformes, ja s'havia acomplert la tan esbombada normalització lingüística.

Ara: ni aquesta major coneixença ni aquesta més gran difusió no han bastat a assentar les dues premisses imprescindibles per poder parlar amb propietat d'intents efectius de normalització lingüística.

En primer lloc, no s'ha capgirat el reflex condicionat —condicionat històricament a còpia de garrotades, és clar— que duu els catalans a servir-se inveteradament de l'espanyol tan bon punt saben —o simplement s'imaginin— que l'interlocutor, verbal o escrit, no és de la tribu. La llengua vehicular per excel·lència de la societat de Catalunya continua essent, doncs, l'espanyola. I aquesta tendència cobra encara més vigor entre els estrats més joves de la població.

En segon lloc, no s'ha aturat l'incessant procés d'interferènciament lingüístic de què és objecte el català per part de l'espanyol. Al costat d'alguns assoliments més anecdòtics que substancials, la llengua es veu cada cop més hispanitzada, en els seus components superficials (lèxic) com en els més profunds (fonètica, sintaxi), i cada cop més empobrida quant a la capacitat d'explotar els seus

recursos més genuïns (creació de mots, fraseologia). Aquesta tendència és tan forta, i sembla als ulls de segons qui tan arrelada i insuperable, que ha propiciat ja l'aparició de pseudo-teòrics amants a la justificació del procés susdit i encara més prestos a acomodar-hi consegüentment llur pràctica escriptòria i correctora.

La conclusió de tot plegat és que les funcions instrumentals i el valor d'intercanvi continuen estant en mans de la llengua espanyola —sempre protegida a ultrança pel seu Estat omnipotent—, mentre que la llengua catalana és relegada a les funcions simbòliques i al valor emblemàtic. D'aquí que sigui aquesta l'única prescindible, l'única interferenciable.

El poder institucional autonòmic, pel seu compte —i conjuntament amb totes les forces polítiques que, des del govern o des de l'oposició, li donaven suport—, accepta aquesta situació de sotmetiment real de la llengua catalana a l'espanyola i, per bé que de manera indirecta, fins i tot la fomenta.

El poder institucional segrega a propòsit de la problemàtica lingüística de Catalunya un discurs beatífic i contemporitzador, tendent a emascarar la veritable envergadura d'allò que constitueix clarament un conflicte lingüístic de substitució gradual en tota regla. Un discurs, d'altra banda, que troba el seu millor justificant en un igualitarisme jurídic que, evidentment, no pot sinó redundar en detriment de la llengua secularment subordinada i, per això mateix, majorment freturosa de solucions no precisament igualitàries.

El poder institucional es limita, per un cantó, a través de la Direcció General corresponent, a endegar campanyes de promoció lingüística que, a banda el to carrincló que les caracteritza, no van gaire més enllà d'implorar dels ciutadans ben disposats al respecte encara més de volenterositat i de sentimentalisme emotiu a l'hora de fer possible l'anomenada normalització lingüística, tot declinant explícitament en aquests l'imperatiu de maldar per la plena consecució d'uns drets lingüístics que només al poder

pertoca de garantir íntegrament. Aquest poder, per un altre cantó, consensua una anomenada *lleï de Normalització Lingüística de Catalunya* que comporta, pel que fa a la llengua catalana, simplement la seva despenalització, i pel que fa a l'espanyola, el sancionament legal —si és que alguna falta li feia— de la seva presència omnímoda i indiscutible arreu del Principat.

El poder institucional es mostra tan caut en l'aplicació de les ja de per si minses prerrogatives amb què s'ha volgut dotar, que no pot impedir el sorgiment d'una quinta columna que, amb més de bona voluntat i de rebombori cridaner que no pas d'encert eficaç i d'incidència plausible, es dedica a muntar *actes de normalització lingüística*, els quals, si més no, tenen tanmateix la virtut de posar en evidència la inoperativitat que demostren els màxims responsables oficials en aquestes qüestions.

El poder institucional promou, amb la col·laboració d'altres poders afins i de la capacitat de convocatòria que plegats poden arribar a suscitar, un Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, concebut com a resposta científica als condicionaments socials i tecnològics a què ha d'enfrontar-se avui dia [1988] el català, però que en realitat no té cap altra funció que la d'oferir un simulacre de resolució a petita escala —la representada per l'àmbit espacialment limitat i cronològicament puntual del Congrés— d'aquells greus problemes lingüístics que no admeten un tractament satisfactori si no és mitjançant una prolongada gestió, directa i decidida, sobre l'àmplia i complexa realitat social del país. El Congrés, en aquest sentit, es dreça com la sublimació del fracàs —o com la celebració de l'èxit— d'una política que mai no s'ha plantejat seriosament en termes de necessitat prioritària la normalització real i efectiva al preu que sigui de la llengua de Catalunya.

El poder institucional autonòmic, en suma, després de set anys i mig del seu restabliment, i de no haver experimentat en l'endemig cap relleu del partit en el govern, ha anat acusant tanmateix el lògic desgast subsegüent, i per dues vegades ha procedit

a canviar el màxim titular del Departament de Cultura —que és la reserva on ja d'antuvi s'ha confinat això de la llengua. Però no actua semblantment amb els responsables de l'anomenada Direcció General de Política Lingüística, que s'hi perpetuen indefinidament, en una exhibició d'incombustibilitat que és la millor prova de fins a quin punt el projecte de la Norma i altres preceptes afins és el que més bé s'adiu amb els magres requeriments que la classe política tota de Catalunya té a formular-se en qüestions de llengua —si més no de la catalana, s'entén.

L'any 1992 és el dels Jocs Olímpics. Data mítica, a parer dels qui remenen o aspiren a remenar les cireres. Els qui evidentment no ens comptem ni entre els uns ni entre els altres, molt possiblement haurem de patir com a ciutadans des de l'arena la infracció sistemàtica dels nostres drets lingüístics. Com a professionals de la llengua i de la cultura, però, sempre tindrem el recurs d'agafar prou distanciament per mirar-nos, de la graderia estant, amb freda objectivitat i malèvola lucidesa, el devessall de sofismes i de despropòsits que, sol·lícit, s'afanyarà com sempre a desplegar el llenguatge del poder a fi de racionalitzar la *dolça* despersonalització —és a dir, la persistent espanyolització lingüístico-cultural— a què, l'any 1992 com antany, es trobarà sotmès aquest país.

Aleshores, potser sí, a falta de res millor, serà arribada l'hora de consolar-nos tot fent un altre manifest.